

Инструкция к выполнению заданий муниципального этапа олимпиады по якутскому языку. 9 класс

2020-21 учебный год

Саха тылыгар 2020-2021 сыллаабы өрөспүүбүлүкэтээби олимпиада кэтэхтэн түһүмэбин соруудахтарын толорууга ыйыгылар

Сабалыах иннинэ үлэ тас (титульной) илиинин толор. Онуоха улуунун, оскуолан, предметин аатын уонна бэйэн араспаанньабын, ааккын, олимпиадаҕа бэлэмнээбит учууталын аатын толору ый.

Саха тылыгар олимпиада соруудаҕа икки чаастан турар. В – соруудах саха тылын кырамаатыкатыгар, тылы, этиини ырытыгыга сыһыаннаах, С - тылы сайыннарыгыга.

Үлэни толорууга 3 чаас бэриллэр. В ыйытыларыгар хоруйга 1 чааһы, В,С соруудахха 2 чааһы аныыргар сүбэлиибит, тоҕо диэтэххэ суруйбут тизкискин бүтэниктээх барыйаанын ыраастык устуохтааххын. Үлэ харата (черновик), үрүнгэ (беловик) буоларын үөһэ ый, тус – туһунан илиистэргэ сааһылаан толор. Онон, бастаан соруудах арааһын болҕойон аах.

І чааһа - А соруудах. Бу илиискэ бэйэтигэр толоробун. Хас биирдии соруудах икки эпипиэти эрэйэр (кылгас 1-2 тылынан) 0,5 соробор элбэх тыллаах буоллаҕына 0,2 баалынан, холбоон 1 баалынан сыаналанар. Барытыгар таба эпипиэттээтэххинэ 20 баал аабыллар.

ІІ чааһа – В соруудах. Ырытыгы арааһын туспа илиискэ үгэс буолбут онкулунан толор. Холобура, толору синтаксической ырытыгыга - сурук бэлиэтин туруоруу, быһаарыы, этии тиибин, арааһын быһаарыы, этии чилиэннэрин ыйыы, ханнык сана чааһынан бэриллэрин, тыл ситимнэрин арааһын ыйыы иһин тус-туһунан баал аабылларын учуоттаан үлэлээ. Барыта сөп буоллаҕына 40 баалы ылабын.

ІІІ чааһы – С соруудабы салгыы В соруудабы толорбут илиискэр онор. Ыйылыбыт тизмэбэ айар үлэни (тиэкиһи) оноруу ирдэнэр. Бэргэн этиилэртэн, эбэтэр олохтон, аахпыттан, истибиттэн-көрбүттэн холобурдары киллэрэн, бэйэн санаабын бигэргэт.

Тизкиһи суруйууга жанрга, истиилгэ хааччах суох. Тизкиһи оноруу ирдэбилин (тиэмэ сүрүн санааҕа сөп түбэһиитэ, этиилэр саха тылын нуорматыгар сөп түбэһиилэрэ, сахалыы тыл үөрүйэбин тутуһуу, тизкис тупсаҕай тутула, тыла - өһө хомоҕойо, таба суруйуу, сурук бэлиэтэ) тутуһуу учуоттанар. Тизкис 40 баалынан сыаналанар.

Үлэ үгүс марайа суох ыраас буоларыгар кыһан, буочаргын болҕой. Ситиһиини баҕарабыт!

Всероссийская олимпиада школьников по общеобразовательным предметам
(задание)

Учебный год: 2020-2021

Предмет: Саха тыла

Класс: 9

Үчааһа

Илиэксикэ

0 А1. Этиигэ бэлиэтэммит тыллары онтуоньумунан солбуй.

Тонон-тонон (1) баран, итии мини истэххинэ,

Хоргуйан (2) баран, минньигэс килиэби сизтэххинэ...

Оччоҕо ордук өйдүүгүн эн төрөөбүтдойдун

Бараммат баайын, улуу бэйэтин.

Эпиэтэ

1. үчүгүм /

2. Ачыккаан /

0 А2. С.С.Васильев “Кылбаннаа эрэ, кылыһым!” поэмалаах. Саха тылыгар кылыс дьэн тыл икки араас суолтатын быһааран суруй.

Эпиэтэ

1.

2. /

0 А3. Этиигэ бэлиэтэммит тылга синиэньимнэри булан суруй.

Ситиһии силлиэтэ сүрэхпин үрэр,

Түөспэр сана күүс күүрэр.

Эпиэтэ

1. санаа /

2. ой /

1 А4. Өс хоһоонун синиэньим тылларынан ситэр

Эпиэтэ

Охтоохтон ... өтүбэт (1), +

Саалаахтан самыкыт (2) +

0,5 А5. Этиилэртэнханы тылы булан суруй (1), тыл суолтатыгар туох уларыһытын быһаар (2).

Өстөөх тэмтэрис гынан ылла, хаста да туора-маары үктэнээт, охтон түстэ.

Эпиэтэ

1. Туора-маара +

2.

II. Сага дорбоонноро

0,5 A6. Таба сагары уонна таба суруйуу быраабылаларыгар олобуран, сөпкө суруй.

Сэрии бара турбута. Биирдэ оҕолору кытта оскуолаттан төннөн иһэн, аллараа баайынан икки сөмөлүөт иһэрин көрбүшпүт.

Эпиэтэ

1. Сэрии буола турбута. ✓

x 2. Биирдэ оҕолору кытта оскуолаттан төннөн иһэн, аллараа баайынан икки

1,6 A7. Этииттэн наар илин аһаҕас дорбоонноох тыллары бул. сөмөлүөт иһэрин көрбүшпүт. x

Быйыл күһүн Валя Котик тохсус кылааска үөрэниэ хааллаҕа.

Эпиэтэ

1. күһүн x

2. чөрөһүс x

0 A8. Бу этииттэн аһаҕас дорбоон дьүөрэлэниитигэр сөп түбэспэт тылы бул.

Дьүөрэлэспэт дорбоон ханнык дорбоон буоларын суруй.

Гастелло буомба буолан үөһэттэн түстэ, өстөөбү үлтү тэптэ.

Эпиэтэ

1. ✓

2. ✓

0,5 A9. Бүтэй дорбооннор өрө (1) уонна хардарыта (2) дьүөрэлэниилэригэр биирдии холобурда бул.

Өстөөхтөртөн төрөөбүт дьоннорун, Ийэ дойдутун иэстэһэргэ санаммыта.

Эпиэтэ

1. Дьоннорун x

2. иэхэһэргэ ✓

1,6 A10. Нууччаттан киирбит тыллары сахатыт, саха тылын дорбоонун дьүөрэлэниитин сокуонун тутус.

Бөлүүн киһитэ суох винтовканы хаалларан, чыбыһыгар проводы баайбыппыт.

Эпиэтэ

1. Бөкчөлөкүтү x

2. Бөрүдөбөттөрү x

III. Морпонуогуя

1,6 A11. Бэлиэтэммит тыллар ханнык саҕа чааһа буолалларын быһаар (1), арааһын ый (2).

Доҕор кыыс умнубатах тапталын мүөтэ

Туоххаһыйбыт сүрэхпин ититтэ,

Сир ийэм, бар дьонум үөрэ көрсүһүүтэ

Сэрийг түөрбүт бааһын эмтээтэ.

Эппиэтэ

1. Түөхтүүр X
2. ааспыт кыиктэх түөхтүүр. X

○ A12. Бэлиэтэммит тыллары

А. Түөхтүүр арааһын ый:

Уулуссанан таанкалар, массыыналар субуспуттара. Кутаа уоттар халлаанга өрүтэ үһүүрдүлэр.

Эппиэтэ

1. субуспуттара - ааспыт кыиктэх түөхтүүр, үһүүрдүлэр - билиикти кыиктэх түөхтүүр.

Б. Урут сыһыат түөхтүүрдэри бул:

Кини кизэ өстөөхтөрүн өлүктэригэр сыылан тийэр уонна өлбүт өстөөхтөрүн кытта хоонньоһон кэбиһэр.

Эппиэтэ

2. Тийэр, кэбиһэр. ✓

76 ○ A13. Бэриллит кэрчиккэ дабааһыннары бул (1), ханнык сана чааһыттан үөскээбиттэрин суруй (2):

Уол кыһыттан барда

Көннүөрбүт күүстээх сүрэхтээх,

Кыыс уолуттан хаалла

Кэлэр кэмнэ эрэллээх.

Эппиэтэ

1. көннүөрбүт, күүстээх X
2. аат тыл. X

○ A14. Бэлиэтэммит тыл ханнык сана чааһа буоларын ый (1), утары суолталаах тылынан солбуй (2).

Өстөөх күүһэ чуоһуһан турар сирин хаба ортотугар үөһэттэн кутаа уот таннары дьааһыда.

Эппиэтэ

1. дабааһын. ✓
2. көннүөрбүт. ✓

A15. Бэлиэтэммит тыллар ханнык сана чааһа буолалларын суруй, суолтатынан арааһын ый.

Ийэ буорбут чэлгиэниттэн

Төһө(1) бурдук үүнэр да, -

Оччо (2) далай күүстэниэхпит

Фашист бийин эһэргэ.

Эпийэтэ

1. ахсаан аат. ✓
2. Радаанын ✓

IV. Синтэксис

0,5

A16. Бу кэрчиккэ тыл бэрээдэгин ханнык көстүүтэ баарын суруй (1), этии бэрээдэгин көннөр (2).

Көрөрдөөх эбиппин ээ

Күндү Ленам күөх уутун,

Харахтыырдаах эбиппин ээ

Хара суһуох долгунун!

Эпийэтэ

1. Ассанане ✓

2. Күндү Ленам күөх уутун, көрөрдөөх эбиппин ээ! Хара суһуох долгунун, ✓

0,5

A17. Этиигэ соппутуой тобо турбутун биирдии тылынан быһаар. Харахтыырдаах эбиппин ээ! ✓

Олорун, сахалаар, кутаа тула! (1)

Лүөччүк доборун, бииргэ үлэлиир киһитин, алдьархайга хаалларбатаҕа. (2)

Эпийэтэ

1. Тукаайар. ✓
2. Баһаарар. X

1,5

A18. Бу этиилэргэ сурук бэлиэтин наадалаах миэстэтигэр туруор, нүөмэрдэрин ыйан туран, тобо туруохтаабын 1-2 тылынан быһааран суруй.

(1) Табаарыстар (2) фашистары кыдыйын, уматын, дьааттаан (3) (4) (5) диэн хаһытаабыт Зоя.

Эпийэтэ

1. Ковыжкат(и) - кабычыкка сахалааныта(и) - X
2. сопчусей - табаарыстарылар тукаайар. X
3. күчүрдүү бэлиэтэ - күчүкүрдүү X
4. кабычыкка сабылар(и) - X
5. Тирит - абыр тана кыт X

0,5

A19. Араарыллыбыт сиһилиини бул (1). Арааһынбыһаар (2).

Оччоҕо Чооруона диринник үөһэ тыыммытын бэйэтэ да билбэккэ хаалар, ытамныйа сыһа-сыһа, ийэтин кууһар.

Эпийэтэ

1. Чакра, вяталмьына сына-сына X

2. ✓

15. А20. Бэриллибит этинни биир састааптаах этингэ кубулуут:

1. Сирэйдэммэтэх этингэ

Дойдугут туругар

Чугуйар буолуман.

2. Быһаарыгыта суох сирэйдэммит этингэ

Син биир этиэбим

Сирдээби дылоу билэбин диэн.

Эпиэтэ

1. Дойдугутугар чууһар буолуман. X

2. Син биир сирдээби дылоу билэбин диэн этиэхтэ. X

II чааһа

0 В1. Лиэксикэли ырыгыгыта огор.

Кыайы - 60, 40, 20: [к] - бичи үөрүөс.

0 В2. Пэниэтикэли ырыг: силлиэлээх. сииһи + ийэ X

0 В3. Сага чааһынан ырыг. ✓

А. Тылы сатаабынан ырыгы: дойдуларыттан

Б. Сага чааһынан: эргиллибитин (Сэрииттэн этэнгэ эргиллибитин). кэпсирэ, билиһи кэп, бичи X
аксаан, 2-с сирэи f.

25 В4. Синтэксисти ырыг.

Бу ситиһиллибит кыайыга Саха сириг дылоу үрдүктүк үөрдүбүт, улаханлык дылолоннубут.

III чааһа

С. Аба дойду Улуу сэриитин туһунан тиэкистэ суруй (150-250 тыллаах).

Суруйуугун ааттаа, холобур: «Сэриг дуораана мин дыиэ кэргэммер», «Улуу Кыайыны уһансыбыттара», «Сүгүрүйэбит эйиэхэ, сэриг бэтэрээнигэр», «Сэриг оҕотун сэхэнэ», «Сэриг алдьархайын ааспыттара.....»

Тиэкиһи ханнык жанрга, истиилгэ суруйарын хааччаба суох, ол эрэри ону чуолкайдаан тиэмэ кэнниттэн тиэкис иннигэр ыйабын. Тиэкиһи оноруу ирдэбилиг (тиэмэ сүрүн санааба сөп түбэһиитэ, сүрүн санаа толору арыллыгыта, сүрүн санаа табыгастаахтык сааһыланыгыта а.э. тиэкис тупсабай тутула, тыла - өһө хомоҕойо, уус-урана, таба суруйуу, сурук бэлиэтэ) тутуһуу учуоттанарын умнума. 40 баалынан сыаналанар.

